

EGAN

SUPLEMENTO DE LITERATURA DEL BOLETIN
DE LA REAL SOCIEDAD VASCONGADA DE AMIGOS DEL PAIS

Dirección y Redacción: A. Arrúe, A. Irigaray y L. Michelena

Redacción: SEMINARIO URQUIJO DE FILOLOGIA VASCA
Palacio de la Diputación de Guipúzcoa - SAN SEBASTIAN

II Epoca

Vol. XV

Enero-Abril, 1960

BERRIKETAN

IRUÑE'TIK

“Iruñea da —erakutsi zigun bein batean Etxeberri saratarrak— eskualdunen hiri buruzagia”. Ala izan da eta oraindik ere ala dela esango nuke, gaur zenbaitek buruzagitza ori ukatuko balio ere. Emendik edatu zen euskera, zorioneko aldi batean, lurralde bero-legorretara, ardo eta gari-lur jorietara. Emen daude gordeak aren lekukorik zaarrenak eta emen dago ereiña etorkizunari begira itxaropen berriren azia.

Joan den mendeko Asociación Euskara de Navarra gogoangarri ura etzen alferrik izan. Baditu oiñordekoak: Príncipe de Viana elkargo ezagunaren Euskeraren aldeko Sailleán, Diputazioaren babesean, bildurik dauden nafar jator eta euskaltzale gartsuak. Egiteko bakarra dute eta kezka bakarra: erreinu zaarraren ondasunik preziatuenari laguntzea, ura indartzea, apaintzea eta geitzea. Buru duten Pedro Diez de Ulzurrun sendagille gazte eta argiak adierazi dizkigu astiro darabiltzaten lan eta asmoak.

* * *

—Noiz eta nola sortua da Sail ori?

—1957'garren urtean Nafarroa'ko Diputazioak, Miguel Gortari Errea jauna gaur bezala buru zuela, ao batez erabaki zuen sail berri bat sortzea bere Príncipe de Viana deritzan elkargoaren barruan gure izkuntza aztertzeaz gaiñera beroni lagundu eta bizirik irauarazteko. Abenduaren 20'ean agertu zen erabaki ori Nafarroa'ko Boletiflean, euskeraz eta erderaz, sail sortu berriak nafar-euskaldun guziei egiten zien deiarekin batean.

—Sail ori, nola dago eratu?

—Buru bat du, Príncipe de Viana'ren batzordekoa, eta zenbait lankide orrexek izendatuak. Elkargo orren idazkariaren bitartez aurkezten dizkio bere usteak eta asmoak Diputazioari, onek ontzat artu nai balitu.

—Ze diru-laguntza duzute Diputaziotik?

—Presupuesto bat izaten du urtero Diputazioak bere Príncipe de Viana-rentzat, saillean saillean berezia. Euskeraren aldeko Sail onek 250.000 pezeta jasotzen ditu urtero eta orrexek ematen du noski aditzera, beste ezerk baiño obeto, Sail oni eta bere eginbideari eman zaion ardura. Diputazioak sortua izanik eta aren itzalpean dabillekako, eztu besteren diru-laguntzarik eskatzen ez artzen.

—Zertan egin dituzte orain arte zuen alegiñak?

Gure izkuntzaren egoera ezta bat Gipuzkoa'n eta Nafarroa'n. Araba'tik, Nafarroa'tik, Bizkai'tik naiz Lapurdi'tik Gipuzkoa'n sartu, lenbiziko baserria euskalduna duzute zuek. Zuen egitekoa euskera lantzea, jasotzea, ikasien artean zabaltzea da, beraz, eta ongi zabiltzate bide orretan barrena. Emen, ordea, etxean, familian bizirik irauaraztea dugu leen zeregiña. Orrexegatik aurrekin saiatu gera batez ere orain arte, eskolan dabilzan neska-mutillekin, urtero euskal-esamiñak egiñaz eta sariak banatuaz. Esamiña oriek, noiz emen noiz an, onako ibar eta errietan egin dira: Arakil, Sakana, Burunda, Ergoyen, Araiz, Larraun, Imotz, Atez, Odieta, Anue, Ultzama, Esteribar, Aezkoa, Zaraitzu, Erroibar, Txulapain, Basaburua, Artzibar, Olaibar, Leitza eta Areso'n, baita Baztan'go zenbait aldetan ere. Lau urteren buruan, 3.352 aurrei eman zaizkiote agiriak eta sariak: Nafarroa'ko Aurrezki-kutxako libretak, 100-200 pezetakoak. Gero, sariak banatzea dela-ta, jaiak antolatzen ditugu. Arbizu, Betelu, Etxaleku eta Garzaron'en izan ditugu eta Lekunberri'koak gelditzen zaizkigu. Euskal-liburuak ere zabaltzen dira euskal-dotriña ongi jakin dutenen artean.

—Libururik agitaratu duzute?

—Bai. Orain bi urte, "Larreko" eta "Manezaundi"-ren idazlana, A. Irigaray'k prestatuak. Aurten, Andres Astiz, 1924-ean il zen Goldaraz'ko bertsolariaren zenbait bertso polit, bere seme pasionistak jasoak, atera nai genituzke, Agerre jaunaren itzaurrea eta

euskal-ipui sorta batekin. Aurten edo datorren urtean, Azpiroz eta Satrustegi Luzaide'ko apaiz jaun eta euskaltzale sutsuak direla bide, ango "Borddele" zeritzan bertsolari sonatuaren bertso-bilduma ere bai.

—Zerok egiten al duzute *Umien deya*?

—Ez, Aita Felipe Murieta'koaren lana da ori; gure laguntza badu, alare, baimenez, diruz eta zabalkundez. *Gure deya* izango du aurki izena. Orri bezala, beste zenbait aldizkari eta libururi ere lagundu diegu. Ona batzuek: *Luzaide* aldizkari bikaina, Norberto Iturralde Almandoz'ko apaiz jaunaren *Meza Sandua*, Etxarri-Aranaz'ko Aita Aurelio'ren *Bederatziurren bearrezkoenak*, Aita Iraizoz'en *Gurutz-bidea* azkeneko agertaldian... Nafarroa'tik kanporako gauzetara ere edatu izan gera, euskeraren onerako direla deritzagunean. Euskaltzaindiari, urteroko emaitzaz gaiñera, Azkue'ren iztegia eraberritzeko eman zaio, baita Orixe'ri gorazarrea Leitza'n eratzeko ere. Aita Bonifazio Beizama'koarekin eta ar-emanak izan genituen, TBO-antzeko aur-aldizkari bat sor zedin. Erdietsi zen baimena eta dirua, baiña, Gipuzkoa'n ager zedin *Zeruko Argia*'rekin batean, bearezkoa izan zen gidaritza Ondarrabia'ra eramatea.

—Bertsolariak indartu naiean omen zabilzate.

—Olaxe da, Bertsolaririk onenak ekartzen ditugu gure euskal-jaietara, baiña beti nafarren bat aldamenean dutela. Aurten egingo da, aurrerantzean urtero egitekotan, Nafarroa'ko lenbiziko bertsolari-sariketa, Euskaltzaindiaren laguntzarekin. Garagarrillaren 21-ean izango da saioa Lekunberri'n eta uztailaren 25'ean, bertako jaietan, Elizondo'n. Sariak, 2.000 eta 1.000 pezeta dira bakoitzean bi aurrenekoentzat eta ondorengoentzat 4 bosteunako eta beste 4 berreun eta berrogeitamarnako. Euskal-teatroa ere piztu nai genduke. Egoki litzake, esate baterako, taldeak Etxarri-Aranaz'en, Leitza'n, Irurita'n, eta Lesaka'n sortzea. Erri orietan edo beste batzuetan sortu ezkeru, deituko bailituzkete besteetatik.

—Jakintza-saillean zerbait egin nai duzute ala ez?

—Lacarra irakasleak Mintegi orretan eginikako itzaldietan esanari jarraituz, Nafarroa'ko XI-XIII-garren mendeetako dokumentuak azaldu nai genituzke *Príncipe de Viana* aldizkarian, gure izkuntzaren oinatzik zaarrenak ezagutarazteko.

—Lankideen izenik emango zeniguke?

Pozik gaiñera, baiña beldur naiz, ugari izanik, ez ote zaizkidan batzuen izenak aartzuko. Aipatu ditut zenbait eta ona beste batzu: Franzisko Tirapu da, Pedro Diez de Ulzurrun apaiz jauna laguntzaille duela, gure euskal-irakaslea; or daude gero Jose Agerre, Aita Murieta, Karlos Amat Erro, Luis Irigaray, Pedro Etxeberria, Javier Garaikoetxea, Eujenio Azkona, Luis Martínez Erro, Martin La-

rroyoz apaiza, Maria Puy Ruiz de Alda andrea, Maria Paz Ziganda eta Dolores Baleztena andereñoak, Iruñe'koak denak. Eskerrak zor dizkiegu, egiazko lankide ditugulako, ibilli geran errietako apaiz, alkate, eskribau, maisu eta maistraia.

—Nola ikusten duzu euskeraren etorkizuna Nafarroa'n?

—Atzeraka larrian dabil, XVIII-garren mendea ezkerro. Ogeitamar urteren buruan galtzen da euskeraren ots biguifia Nafarroa'ko eremu zabal batean. Eta galtzen den lekuan arras galtzen da. Berrogeitamarren bat urtekoek erderaz ongi ezakitzen errietan, doi-doi aditzen dute euskera emezortzi urtekoek eta aurrentzat ezta txinoa baiño ezagunago. Ori gertatu da Erronkari'n eta orixe ari da gertatzen Zaraitzu'n. Berdintsu izan da edo izaten ari da Artzibar'en, Erroibar'en, Anue'n, Atez'en, Olaibar'en, Odieta'n, Esteribar'en, Ezkabarte'n, Txulapain'en, Arakil'en, Gulina'n, Ollon'n, Gofin'n, Iza'n. Alderik geientsuenetatik dator aurrera erdera: Zaraitzu-aldetik, sortaldean; Araba'tik, Ziordia'n; Iruñ-erritik, ego-aldean. Euskal-erri barruan ere badaude zenbait leku, industria naiz uda dela bide, erderaren barreatzaille: Altsasu, Olazti, Doneztebe, Elizondo..., Gelditzen dira, orratik, gogoz eta biotzez euskerari eusten dioten erriak ere: Auza Ultzama'n, Eugi Esteribar'en, Luzaide Erro'n. Gizon baten gora-beera utsa izaten da askotan, bear bezalako apaiz batena, esate baterako.

—Zenbat euskaldun zerate Nafarroa garaiean?

—Gutxi gora-beera, 55.000 euskaldun garbi, gure iritziz, Iruñe'koak sartu gabe. Oek badira, noski, 5.000-tik gora, baiña eztieta geienetan ondorengoei irakasten. Nor diren eta non duten bizi-lekua jakin nai genduke padroi bat eginiaz, elkarrengana biltzeko euskal-jai (teatroa, bertsolariak) eta elizkizunen bidez. Garizumako euskal-sermoiak izan dituzte azken iru urteotan Aldapa'ko San Fermin'en elizan.

—Zer diozu etorkizunaz?

—Euskerak, makal egon arren, eztu nere ustez eriozko gaitzik nai-ta-ez ilko duenik. Itxaropenez beterik ari da beraz gure Sail au egunen batean euskera ikusiko dugulakoan gaztelania eta frantsesarekin adiskidetasun ederrean, baita eskolan ere. Ez-arian bezala baztertu egin bear dugu gaur eskoletan sumatzen den euskera ezin-eraman ori. Lau Diputazioen eginkizuna da ori, batez ere. Guri dagokigunez, euskal-gogoa zenbait errian poliki piztu dugula esango nuke: Lekunberri'n, Etxarri-Aranaz'en, Irurita'n, adibidez.

—Zein idazki-mota autatuko zenduke zuk?

—Aurrenik, dudarik gabe, *Herria*-ren antzeko astekari bat, egunean eguneango berriak euskera argi eta garbian dakarzkiena nekazari, arrantzale eta langille euskaldunentzat, gure izkuntzan irakurtzen oi ditezen. *Pan-pin*-en gisako zerbaite aurrentzat, amabosterokoa

ez illerokoa, baiña Lapurdikoaren eite geiago duena Gipuzkoa'n agertzen asi denarena baiño. Orrezaz gaiñera, aurrek gogoko dituzte beren baitatik idazten dituzten gauzak: or duzute *Umien Deya*. Orrela izango litzake bear bezain probetxuzkoa Itxaropena eta liburu-ruen bidez egiten ari diren lana. Liburuok ezpailirake gutxi batzuentzat izango, euskaldun arrunten pillo ugariarentzat baizik.

—*Egan* irakurtzen al duzu?

—Orixe da gaurkoz nere ustez goi-maillako aldizkari baten eredu, ikasientzat egokia eta alaz guttiz erraza denik gutxiena jakitez jantzia dagoenarentzat. Zuen Mintegi orren gaiñerako lanen berri ere ongi dakit. Orko solasaldiak, esate baterako, ederki baiño ederkiago iruditzen zaizkit: euskal-gaiez kanpora, pintura, zezenak edo zinema erabiltzea alegia. Gipuzkoa eta Nafarroa'ko euskal-kezkek, gorago esan dudan bezala, eztira berdiñak. Gu beste bide batetik gabiltzalarik, ezin obeki asmatu duzutelakoan nago or artu bear zenduteu joera.

—Besterik?

—Auxe bakarrik: agur eta goraintzi biotz-biotzetik Gipuzkoa'ri, Gipuzkoa'ko euskaldun-euskaltzaleei eta Euskal-erri osoari.

* * *

Nafarroa'ko berri eman dizuegu Diez de Ulzurruz jaun atsegiñari eskerrak. Komeni da, oso komeni ere, euskaldun guztiok jakin eta zaba ditzagun. Merezi onez merezi baitute ango euskaltzaleek euskaldun guztion esker ona, txalo beroa eta, aal dezakegun neurrian, laguntza.

ADISKIDE BERRI

